

OM HRINGBROT OG VÅBENDANSE

i islandsk tradition¹

Gennem brug af ældre og nyere kilder søger denne artikel at belyse nordboernes våbendanse i en europæisk kontekst. På sigt skulle dette styrke grundlaget for yderligere udforskning af den nordiske dansetradition. Indtil nu har manglen på kildemateriale gjort det svært for forskere at sætte nordiske våbendanse ind i en samtidig europæisk kontekst. Den foreliggende artikel forsøger at råde bod på dette. Man kan dog stadig håbe, at nye kilder kan opspores, der yderligere kan klargøre en eventuel sammenhæng. I artiklen bliver der gjort rede for billedkilder af ældre dato, der peger på våbendansene som en del af en nordeuropæisk danse- eller legetradition. Desuden inddrages islandske kilder, der kan kaste et nyt lys over våbendansenes brug i middelalderen. Der lægges særlig vægt på at redegøre for det islandske kildemateriale. På basis af kilderne forekommer det sandsynligt, at islændingene har haft kendskab til våbendanse. Ved at sætte det islandske materiale ind i dels en nordisk dels en bredere europæisk kontekst, kan artiklen bidrage til en bedre forståelse af sammenhængen og udviklingen af våbendanse.

I følge gamle kilder har man danset sværddans og andre våbendanse i en lang række folkeslag rundt om det germanske område.² Disse danses historie er interessant på mange måder, og forskere har gjort dem til genstand for omfattende beskrivelser, der har resulteret i såvel kulturhistoriske afhandlinger som underholdende læsestof. Selv om der ganske rigtig er bevaret materiale, der har gjort det muligt for disse forskere at pusle brudstykker sammen og således i grove

1 Denne artikel er en udvidet version af en forelæsning på symposiet Balladdans i Norden i Stockholm den 8. og 9. november 2007. Symposiet var arrangeret af Svensk visarkiv og Samfundet Sverige-Färöarna. Dansk oversættelse af Pétur Rasmussen.

2 Se fx de Vries 1956:443.

træk få dannet et samlet billede af våbendansenes oprindelse og udbredelse, er vores viden om de nordiske varianter af dem stærkt begrænset. Det har fx vist sig vanskeligt at sige noget om deres alder i Norden, for kilderne er få og det gælder især de middelalderlige kilder. Ofte er der heller ikke gjort brug af alle kilder, der forelå. Ældre forskningsarbejder har fx ikke medtaget Island og islandske danse og omfatter med andre ord ikke *hele* Norden, som dog på mange måder kan defineres som ét kulturområde i hvert fald i ældre tid.

Hensigten med følgende undersøgelse er at udbedre dette forhold, idet kilderne, der tyder på at sværddans og andre våbendanse har været i brug i Norden, nu tolkes i lyset af islandsk materiale. Af islandsk materiale inddrages to former for kilder i debatten, dels beretninger om en ringdans, der kaldes *hringbrot*, og dels tegninger i middelalderhåndskrifter. Begge dele er kilder, der hidtil har været ukendte for dem, der har forsket i sværd- og våbendanse, men ikke mindst billedkilderne vidner om at våbendanse eller -lege, herunder en form for sværddans, har været velkendte i Island allerede i middelalderen. De fleste af billederne er formentlig fra 1300- og 1400-tallet og har på grund af deres alder stor kildeværdi og udgør derfor et vigtigt indslag i den nordiske og/eller europæiske debat om sværd- og våbendanse. Undersøgelsen vil således kaste et klarere lys over dansenes bevaringshistorie eller i hvert fald supplere den forhåndenværende viden. De billedkilder, fra den ældste tid op til de seneste århundreder, der tyder på brug af våben- og sværddanse blandt folkeslag i Nordeuropa findes hermed også samlede på ét sted.

I den følgende behandling lægges særlig vægt på sværddansen, men i nogle tilfælde er det nødvendigt at behandle denne i nær sammenhæng med andre former for våbendanse og folkelige ringdansen. Det vil derfor være rimeligt at redegøre for, hvilke former for danse der fandtes i Island i ældre tid. Dansekulturen i Island er indgående behandlet andetsteds, og det er absolut ikke meningen at analysere den bredt her.³ En ganske kort oversigt kan imidlertid gøre det lettere for os at sætte hringbrot, sværddansen og/eller andre våbendanse i relation til det miljø disse danse tilhørte.

Forskellige danse

Den ældste islandske kilde der fortæller om en form for dans, er et skjaldevers fra ca. år 1000, der fortæller om en enke, der siges at være *hoppfögr*, altså smuk i dansen. Derudover giver verset ingen oplysninger om dansen, bortset fra at enken beskrives som *öldrukkin*, beruset.⁴ Kilder fra 1100- og 1200-tallet giver derimod mere fuldstændige billeder af dansen, og de viser at:

³ Se fx Jón Samsonarson 1964:ix-ccxviii.

⁴ Eyrbyggja saga 1953:49 og Aðalheiður Guðmundsdóttir 2009a:103.

- a) der er afholdt dansesammenkomster,
- b) dansen blev kvædet, dvs. der blev sunget kvad til den,
- c) man dansede ringdanse (jf. *hringleikur*), og
- d) man dansede en dans, hvor mand og kvinde sang til hinanden, formentlig en såkaldt *vikivaki*.

En egentlig beskrivelse af dansene, af selve bevægelserne, er noget yngre nemlig fra efter reformationen. Ifølge disse kilder har man kvædet til dans på tre forskellige måder:

- e) en forsanger undertiden understøttet af to–tre, der synger med,
- f) en forsanger og desuden deltagerne i dansen, der synger med på omkvædet,
- g) de dansende synger skiftevis.

Beskrivelserne er imidlertid meget forskelligartede, og de viser sig endog ind i mellem at være temmelig modstridende indbyrdes. Det er sandsynligt, at dansene har ændret sig fra tid til anden og fra sted til sted. De fleste kilder skelner dog mellem to slags danse, den såkaldte „dans“ og *vikivaki*. Man kan muligvis definere disse typer på følgende måde:

1. Dans. I „dansen“ skal forsangeren have taget sig af sangen enten alene eller med hjælp fra nogle medkvædere, der så ikke deltog i dansen. Dette har været tilfældet ved ringdans og/eller en dans, hvor man valgte sig et bestemt sted to og to. De dansende skal så have deltaget på to måder. Enten deltog de ikke i sangen, og i så tilfælde var dansen præget af liv og larm, selv om de dansende faktisk ikke rørte sig af pletten, eller også sang de dansende med. Forsangeren sang så for, og de andre sang med på omkvædet mens kæden af dansende bevægede sig langsomt af sted. Man mener, at mænd og kvinder også har danset hver for sig.⁵

2. Vikivaki. I en *vikivaki* skal deltagerne i dansen have sunget skiftevis, og derunder er der blevet danset; det er gået på tur, indtil alle var færdige med deres kvad. Der blev danset til såkaldte *vikivaki*-kvad, hvor manden og kvinden skiftevis kvæder til hinanden. *Vikivaki* er således grundlæggende en dans, der indebærer et samspil mellem mænd og kvinder. Det er ikke usandsynligt, at det her drejer sig om samme slags dans (leg: *leikr*) eller en lignende, som biskop Jón Ögmundsson (biskop i Hólar fra 1106, død 1121) harcelerede over og sagde, at mænd og kvinder morede sig med at kvæde unævnelige vers skiftevis til hinanden.⁶ Ifølge en afhandling skrevet i 1600- eller 1700-tallet af en ukendt forfatter med titlen *Niðurráðan og undirvísan hvurrinn gleði og dansleikir voru tíðkaðir og um hönd hafðir í fyrri tíð* (Anordning og Underretning om hvorledes Festsammenkomster (*gleði*)

5 Sveinn Einarsson 1991:76–78.

6 Biskupa sögur I 2003:211; Sveinn Einarsson gør opmærksom på, at der faktisk er tale om tre slags danse afhængig af, hvordan der kvædes på tre måder (1991:110). Om *vikivaki*, se også Gunnell 2003.

og Danslege gik for sig og blev fremførte i ældre Tid),⁷ skal der have været særlige mands- og kvinde-*vikivakier*. En anden variation af *vikivaki* nævnes i Eggert Ólafssons og Bjarni Pálssons Rejsebog om deres rejse til Island i 1752–1757, hvor manden og kvinden tager hinanden i hænderne og kvæder til hinanden, mens de bevæger sig lidt frem og tilbage uden at røre sig af stedet. En form for bevægelse må nu altid have fulgt dansen som fx skridt frem og tilbage og måske bevægelser af den type der beskrives i følgende *vikivaki*-kvad: „Þegar í vikivaka / vil eg sprundin taka, / öxlum gjöra að aka / og víkja sér til baka.“⁸ (I *vikivaki*-dansen / vil jeg tage pigerne / rokke med skuldrene / og bøje mig bagover.) Ifølge hvad der fortælles i Rejsebogen, er „den gamle dans“ det samme, som senere bliver kaldt *vikivaki*.⁹ Folkesagnssamleren Jón Árnason var af samme opfattelse.¹⁰

Hringbrot

En af de danse, der var kendt i Island, kaldes *hringbrot*. Dansen omtales første gang i *Jarlmanns saga* og *Hermanns* fra første halvdel af 1400-tallet¹¹ og dernæst i Arngrímur Jónsson den lærdes *Crymogæa* (udgivet 1609), hvor den omtales blandt danse, der enten kunne betegnes „dans eller *vikivaki*“.¹² *Hringbrot* beskrives dog først ordentligt i afhandlingen *Anordning og Underretning ...* (som ovenfor nævnt). Ólafur Davíðsson, der skrev om *vikivaki* og *vikivaki*-kvad i 1894, nævner, at der findes mange beskrivelser af *hringbrot* og taler i den forbindelse om en „*hringbrot*-forvirring“, der ikke er til at få rede i. Ifølge Ólafur og andre kilder, der beskriver *hringbrot*, har der været en forsanger til dansen, mens andre har sunget med på omkvædet til, hvad der vel må være ballader. Ólafur vælger følgende beskrivelse som eksempel:¹³

... man tager hinanden i hånden i en ring, mand og kvinde, og går så fremad, hurtigt eller langsomt, efter melodians takt og forsøger så når der er lejlighed til det, at bryde ringen ved at komme væk fra dem der er nærmest, og så tage i hænderne på en anden i ringen, enten lige bagved eller foran. Det blev kaldt at bryde ud eller ind af ringen eller på tværs.¹⁴

7 Sigfús Blöndal 1933:169–176; Afhandlingen er bevaret i en afskrift fra ca. 1800 efter et forlæg som muligvis har været fra ca. 1700 (se Strömbäck 1953:71). Det er også muligt at der blev danset kontra-folkedans ved *vikivaki*-dancesammenkomsten (Jón Samsonarson 1964: xxix).

8 Jón Samsonarson 1964:cxxviii.

9 Eggert Ólafsson 1974:204–205.

10 Jón Samsonarson 1964:xlvi og cvi.

11 *Jarlmanns saga* og *Hermanns* 1963:51–54.

12 Arngrímur Jónsson 1985:149.

13 Ólafur Davíðsson 1894:132.

14 Dansk oversættelse af Pétur Rasmussen.

Ifølge en beskrivelse fra 1700-tallet skal de dansende have holdt hænderne højt oppe og flere beskrivelser nævner såkaldte „armporte“, som man går igennem under ledelse af fordanseren.¹⁵ I den ældste beskrivelse i *Anordning og Underretning* ... skal seks par deltage i dansen og bruge bånd, som holdes mellem de enkelte.¹⁶ Anvendelse af bånd i *hringbrot* nævnes også i en beskrivelse fra ca. 1800, hvor der står, at der har været bånd mellem hver enkelt.¹⁷ Det er svært at sige om *hringbrot* har været henført til dans eller *vikivaki* eller måske begge grupper, som Arngrímur den lærde mener.

Lad os kigge nærmere på nogle eksempler og se, om *hringbrot* kan være en dans i moderne forstand, eller om det var en leg. Ólafur Davíðsson mener, at begge fænomener har eksisteret side om side, dvs. en dans og en leg med samme navn. Han fortæller om legen, som han mener, er en udbredt børneleg, i sit skrift om lege, hvor han kalder den *hringbrot* eller *hringrof*. Legen, der undertiden var en sangleg, var karakteristisk ved, at deltagerne tager hinanden i hånden og danner en åben ring. To af dem løfter så hænderne, så der dannes en slags port, som dansekedden går igennem, indtil ringen er vendt om og vender udad. Derefter hopper man i ring, og så begynder den samme leg igen. Det ender med, at ringen igen er retvendt, som den var i begyndelsen. Ólafur Davíðssons beskrivelse tyder mest på, at legen er en variant af den ældre folkedans.¹⁸

I Eggert Ólafssons og Bjarni Pálssons rejsebog beskrives *hringbrot* og det omtales, at der har deltaget ti eller flere mænd i „legen“. De nævner *hringbrot* som eksempel på en fornuftigt indrettet „leg“, der giver folk god motion.¹⁹ En noget kortere beskrivelse fra samme århundrede, 1700-tallet, findes på latin i Jón Ólafsson fra Grunnavíks ordbog. Jón mener også, at det drejer sig om en „leg“.²⁰

Der findes mere udførlige beskrivelser af *hringbrot* fra 1800-tallet fx af Rudolf Keyser, der kalder legen „et Slags Dans“.²¹ Flere er af den opfattelse, at dansen *hringbrot* og legen *hringbrot* er det samme og de går endog ud fra, at den ringleg nævnt i *Sturlunga saga*, der blev danset i 1171, har været *hringbrot*. Denne opfattelse gør sig gældende allerede i 1600-tallet.²² Enten dansen eller legen har endnu eksisteret, da Magnús Stephensen skrev bogen *Island i det Attende Aarhundrede*. I denne beskrivelse af folkelivet i 1700-tallet omtaler Magnús *hringbrot* som islændingernes eneste „nationale dans“ og siger, at den stadig dyrkes i skoler og hvor man træffes ved kysten endnu i slutningen af 1700-tallet.²³ Man kan vel

15 Ólafur Davíðsson 1894:132-33.

16 Sigfús Blöndal 1933:169 og Jón Samsonarson 1964:I lii og clxvii.

17 Ólafur Davíðsson 1894:132.

18 Ólafur Davíðsson 1888-92:134.

19 Eggert Ólafsson 1974: I 26-27, 107 og 204-205.

20 Begrebet *leikr* har ifølge de ældste kilder bl.a. været brugt om dans, men desuden har man brugt ord som *hringleikr*, *dans* og *dansleikr*. Ordet *leikr* kan imidlertid forstås på mange måder og indebære flere typer lege. Man har således brugt det både i en snæver betydning og en bredere hvor det omfatter dans og de danselege der fulgte med den (Jón Samsonarson 1964:clxv-clxvi; xvii og Gunnell 1995:24-36).

21 Kayser 1867:114.

22 Jf. Jón Samsonarson 1964:I clxvii.

23 Magnús Stephensen 1808:233-234.

heraf udlede, at *hringbrot* oprindeligt har været en dans med et præg af leg, og at der så har udviklet sig varianter, hvor det ikke var let at skelne mellem legen og dansen. I øvrigt er de fænomener, der oprindeligt blev kaldt *leikr*, nært beslægtede, jf. fodnote 20.

Ifølge den ældste kilde, *Jarlmanns saga* og *Hermanns*, bliver der kvædet til hringbrot, og i *Anordning og Underretning ...* fortælles der, at der kvædes danseviser, mens man danser *hringbrot*.²⁴ De yngre kilders vidnesbyrd tyder på, at det har vekslet. Der findes ingen steder særlige digte, der forbindes med hringbrot, bortset fra nedenstående strofe af et *vikivaki*-digt:²⁵

Þá höldar fremja hringbrotsganginn
hróðri þessum kasti á svanginn,
toga brag og teygja á langinn
tasvígir með hljóðin þrenn,
glaðir ríða Norðmenn.
Víst ei dansinn verður banginn,
vess ef finnast mærdarslyng,
glaðir ríða Norðmenn á örvaþing.²⁶

Hringbrot har været kendt flere steder end i Island, og faktisk minder den noget om den europæiske kædedans *farandole*, der har eksisteret siden middelalderen.²⁷ En lignende dans er i hvert fald kendt på Færøerne, for islændingen Jón Ólafsson Indíafari, der opholdt sig kort tid der i 1616, fortæller om et gilde han overværede, hvor der foregik „dans og *hringbrot* med sang og kvad“.²⁸ På Færøerne dansede man desuden en såkaldt *bandadansur*, i hvert fald tilbage til sidste halvdel af 1600-tallet. I dansen bruger man bånd, som der danses under.²⁹ Dette minder om islandske beskrivelser af *hringbrot*, hvor man brugte bånd i dansen.

Sværddans

Groft taget kan man sige, at sværddansen, *sverðdans*, findes i to udgaver, dels en solodans hvor en eller flere dansere a) danser omkring et sværd eller b) efterligner

24 Jón Samsonarson 1964:liii.

25 Jón Samsonarson 1964:l clxvii. *Hringbrot* nævnes desuden i et legedigt fra begyndelsen af 1700-tallet og i en *ríma* fra ca. 1790 (Ólafur Davíðsson 1894:96-97).

26 Når mænd deltager i hringbrot-dansen / kaster de dette digt på svingningen / de gør digtet langtrukket / energiske mænd med tre slags lyd / nordboer rider glade. // Dansen bliver vist ej ubetidelig / om der findes højt klingende kvad / nordboer rider glade til kamp. (Dansk oversættelse af Aðalheiður Guðmundsdóttir)

27 Sigríður Þ. Valgeirsdóttir og Mínerva Jónsdóttir 1994:10.

28 Jón Ólafsson 1992:97.

29 Tarnovius 1950:76-77.

Fig. 1. Illustration fra Olaus Magnus' Nordenshistorie. Foto efter: Olaus Magnus 1976:150.

en kamp, og dels en gruppedans, hvor danserne danner en ring eller kæde ved hjælp af sværd. Når man taler om sværddans i dag, er det i de fleste tilfælde i den sidste betydning.³⁰

Sværddansen som gruppedans skal være udbredt mange steder i Europa, og Ólafur Davíðsson mener at den efter al sandsynlighed har „været udbredt i hele Norden i oldtiden“.³¹ Dette er alle ikke enige med ham i. I nordiske kilder nævnes sværddans første gang hos svenskeren Olaus Magnus i hans Nordenshistorie, *Historia de gentibus septentrionalibus*, der blev trykt i 1555. Olaus Magnus synes, at dansen er „skön och täckelig“. Han beskriver dansen, som foregår ved, at man marcherer med sine sværd hævet men indstukket i skeden, dernæst føres sværdene ned og trækkes ud af skeden for så igen at løftes. Derefter holder man på sit eget og hinandens sværd, flytter sig og danner med dem en sekskantet „rose“. Igen løftes sværdene op og der dannes en anden rose over hovedet på deltagerne. Dansen vokser konstant i styrke og til sidst slås sværdene sammen under et højt råb.³² Sandsynligvis beskriver Olaus Magnus en skik, han har kendt, siden han var barn altså fra begyndelsen af 1500-tallet, men i øvrigt boede han det meste af sit liv i Italien.³³ Olaus Magnus' beskrivelse er ledsaget af et billede af sværddansen, der imidlertid har begrænset værdi som kilde vedr. udførelsen af dansen i Sverige, for kunstneren var rimeligvis en italiener, der sandsynligvis ikke har haft kendskab til forholdene og livet i Norden bortset fra, hvad han har kunnet få at vide fra bogen eller dens forfatter. Billedet viser bl.a. nogle mænd med hævede sværd i højre hånd, mens de støtter venstre hånd i siden (figur 1).

Ud over Olaus Magnus' beskrivelser er der bevaret tre svenske beskrivelser af sværddans i kilder fra 1600-tallet. Tobias Norlind, der skrev om sværddansen i 1911, har udgivet disse beskrivelser og de er betydelig mere nøjagtige end Olaus Magnus' hundrede år ældre. Norlind mente, at disse beskrivelser af danse var kommet til Sverige fra Tyskland og vidnede mere om en lærd end en folkelig tradition, bl.a. fordi de fortrinsvis var skrevet på latin. Af disse beskrivelser fremgår

30 I sin bog om sværddans opdeler Kurt Meschke senere tiders sværddans i 1) sværddans (Schwerttanz) og 2) sværddansleg (Schwerttanzspiel).

31 Ólafur Davíðsson 1894:94.

32 Olaus Magnus 1976:150-151.

33 Corrsin 1997:62.

det, at man, efter at have dannet den såkaldte rose med sine sværd, tager hinanden i hånden, danser i rundkreds og rokker frem og tilbage.

Man mener at sværdtdansen især har været kendt i tysksprogede lande,³⁴ hvor den nævnes i mange kilder tilbage til 1466. De fleste kilder er fra midten af 1500-tallet og desuden er der bevaret billedmateriale fra 1500-tallet og helt op til 1700-tallet. Man har imidlertid også danset sværdtdans i flere andre lande i Europa, fx i Danmark,³⁵ den svensktalende del af Finland, Nordengland (i hvert fald fra 1700-tallet) og øen Papa Stour (Store Papaø) på Shetlandsøerne (i hvert fald fra 17–1800-tallet).³⁶ Med tiden udvikler sværdtdansen sig, så der opstår forskellige variationer med forskellige antal deltagere. Der har også været visse variationer med hensyn til hvilke våben, der blev brugt og det kan nævnes, at nogle dansere i Nordengland brugte korte sværd.³⁷ Det har været mest almindeligt at danse sværdtdansen ved juletid eller om foråret.³⁸

Sværdtdansen er ikke en isoleret danseform; den er beslægtet med andre våbendelse, fx buedansen, som Olaus Magnus også beskriver og anser for at ligne sværdtdansen meget, selv om der er andre rekvisitter.³⁹ Endvidere mener man, at den finske buedans ligner den engelske, tyske og svejtsiske sværdtdans overordentlig meget.⁴⁰ Disse våbendelse skal have været ringdance, der var karakteristiske ved, at ringen brydes af de dansende, der vender kæden på vrangen, så ringen enten vender udad eller indad. Norlind har påpeget slægtskabet mellem disse karakteristika ved våbendansene og den færøske båndtdans, der blev danset til ballader og kvad. Norlind mener, at den færøske båndtdans har udviklet sig som en variation til buedans og sværdtdansen og er tættest beslægtet med den finske buedans. Hvis man så går endnu længere og undlader båndet, kan man finde ligheder med en norsk dans, der går ud på en ring af dansende, hvor de vender ringen på vrangen ved at gå under de løftede arme på to af de dansende.⁴¹ Sveinn Einarsson har påpeget ligheder mellem den islandske *hringbrot* og den finske buedans⁴² og man må heller ikke glemme, at islændinge i nogle tilfælde har brugt bånd i *hringbrot* tilbage i 1600-tallet.

Selv om Norlinds komparative undersøgelse er begrænset, får han påvist en fælles basis for våbendansene, og ud fra slægtskabet mellem danse fra forskellige lande må det virke indlysende, at kernen i sværdtdansen er den samme som i den islandske

34 Om geografisk udbredelse, se fx tilhængende kort i Kurt Meschke's bog (1931).

35 Ældste kilde er fra 1554, jf. Smedesvendenes Skraa 1874:304–305.

36 Jf. Norlind 1911:746–748 og Corrsin 1997:31–42.

37 Sveinn Einarsson 1991:72, jf. Chambers 1967 og Meschke 1931:37 og 65.

38 Det antages at man dog også har danset sværdtdans ved særlige begivenheder, som for eksempel for at underholde gæster (Corrsin 2008:274, jf. også 285).

39 Olaus Magnus, 1976:151.

40 Norlind 1911:750.

41 Norlind 1911:750–751.

42 Sveinn Einarsson 1991:97.

hringbrot, således som den er beskrevet ovenfor. Beskrivelserne kan desuden gælde for beslægtede danse, hvor man brugte stave, andre våben eller bånd.⁴³

Sværddansens alder og oprindelse

Som det er fremgået, er der ikke enighed om sværddansens alder og oprindelse. Karl Heldmann, der skrev om folkelige lege i 1908, mener, at der ikke findes belæg for sværddans i middelalderlige kilder og at den første gang nævnes i 1487, hvor man forbyder dans med sværd og bue i Köln. Fra 1500-tallet findes der imidlertid en række kilder.⁴⁴ På basis heraf og ud fra egne undersøgelser kommer Norlind som ovenfor nævnt til den konklusion, at sværddansen er opstået i Tyskland i 1400-tallet med de grundlæggende træk, at der dannes en ringdans af en kæde, der skiftevis vender sig udad og indad ved hjælp af bånd, stave eller sværd. Forrest i kæden går nogle ledere, der går med kæden under en hævet form for bue. I sit forløb bliver dansen mere og mere livlig og kraftig, og den er endt med støj og/eller våbengny. Da sværddansen især blev danset om foråret, er det sandsynligt at en del af den er smeltet sammen med ældre skikke og lege, knyttet til forårets komme.⁴⁵

Stephen D. Corrsin, forfatter til bogen *Sword Dancing in Europe: A History*, mener, at den skandinaviske sværddans har sin oprindelse i 1500-tallet og at den har udviklet sig under påvirkning fra centraleuropæiske folkeslag.⁴⁶ Flere er af den opfattelse, at den nordiske sværddans er en importeret skik, for den knytter sig til organiserede begivenheder og opvisninger. I den sammenhæng er det dog også af betydning, at den egentlige sværddans tilsyneladende ikke har været kendt i Norge, Island og på Færøerne.⁴⁷ Der er i hvert fald ikke dukket kilder op, der tyder på det.

Andre mener, at sværddansen er ældre, for der kan ikke være tvivl om, at den beror på gamle skikke, se bl.a. historikeren Tacitus' (d. 120) skrift *Germania*. I skriftet beskriver Tacitus en opvisning, der var almindelig blandt germanerne, når de mødtes, hvor unge mænd steg nøgne frem og morede sig med at kaste sig mellem sværd og spyd. Han skriver, at mændene var så trænet i denne kunst, at det var en fornøjelse at se på.⁴⁸

43 Se fx Sveinn Einarsson 1991:83 og 113; Chambers 1967:195, 200 og 202.

44 Jf. Norlind 1911:753-754.

45 Norlind 1911:755-756.

46 Corrsin 1997:61.

47 Jf. Gunnell 1995:132 og Corrsin 1997:61.

48 Cornelius Tacitus 1929:179, jf. Corrsin 2008:276-279. Fire forskere, nemlig Karl Müllenhoff, Wilhelm Mannhardt, Heinrich Schurtz og Leopold von Schroeder, som alle havde stor indflydelse omkring århundredeskiftet 1900, påstår, at der findes en ubrudt tradition fra Tacitus' beskrivelse til den sværddans de siger har været udbredt blandt næsten alle germanske folk fra 1400-tallet (Corrsin 2008:279-289). Jan de Vries er en af de senere forskere som er enig i dette (1956:443). E.K. Chambers nævner to tvivlsomme kilder fra 700- og 800-tallet til støtte for denne opfattelse (1967:191). Mytologen P.D. Chantepie de la Saussaye udtrykker at det kan tænkes at sværddansen var knyttet til dyrkelsen af guden Tyr (1902:245).

Ud fra Tacitus må det stå klart, at der har eksisteret en sværddans i en eller anden form i oldtiden. Der er imidlertid uenighed om, hvorvidt den gamle sværddans, som den beskrives hos Tacitus, har levet videre. I noter til *Germania* fra 1551 nævnes, at den gamle dans stadig kendes som „sværddansen“⁴⁹ hvilket viser, at man i 1500-tallet mente, der var tale om den samme dans. I denne sammenhæng har man undertiden nævnt en våbendans, den såkaldte goterdans, der blev danset ved en julefest ca. 953 ved kejser Constantin VII's hof i Constantinopel. Til denne fest dansede mænd klædt som gotiske krigere to forskellige ringdansen og desuden slog de stokke mod deres skjolde. Nogle har anset det for sandsynligt, at danserne har været nordiske.⁵⁰

Selv om der findes ret få kilder om sværddans fra oldtiden, må man ikke glemme, at der findes en række såkaldte „tavse kilder“, billeder på metalgenstande eller sten. Disse billeder tyder på, at en form for sværddans har været udbredt i ældre tid, selv om de naturligvis beror på en tolkning og de muligvis kan læses som mere end en gammel sværd- eller våbendans. Selv om disse billeder er meget gamle og stammer fra helt andre perioder end de ovenfor nævnte, kan de kaste et vist lys over sværddansens oprindelse og udbredelse herunder om sværd- og andre våbendans har været udbredt i Norden. Det drejer sig om følgende billeder:⁵¹

Figur 2

Ca. 1000 f.Kr.: En helleristning fra Fossum, Tanum i Bohuslän. På et billede ses muligvis en sværd-, stav- eller køledans hvor nogle mænd danser rundt om et bål. Man skal bemærke at danserne holder våbnet/staven i højre hånd og støtter venstre hånd i siden. Foto: Vitlycke Museum, Tanum, Raä-nr. 255. (www.vitlyckemuseum.se).⁵²

49 Corrsin 1997:35.

50 Sigfús Blöndal 1954:290-291 og Gunnell 1995:74.

51 Foruden billederne der vises her, kan nævnes følgende billeder: 1) På Vilhelmsberg i Simris i Skåne findes en ristning af en dansende mand med et sværd der rager ud (jf. fx Gunnell 1995:42). 2) På en guldrakteat fra Aulum i Midtjylland (300-600-tallet) er der et billede af en dansende mand, måske Odin, med en økse (Pedersen 2006:35-11). 3) På et bæltespænde af guld fra Finglesham i Øst Kent i England (600-tallet) og en hjelmsplade fra Torslunda på Øland er der billeder af en dansende mand med et spyd (jf. fx Gunnell 1995:65 og 68).

52 Lasse Bengtsson, specialist i helleristningerne fra Tanum, har over for forfatteren påpeget den mulighed, at billedet viser en shamanens dans, hvor deltagerne bærer shamanens stok i deres hænder. Han er på den anden side overbevist om, at mange af de processioner, som ses på tilsvarende fremstillinger faktisk er danse, og han tror at nogle af dem kan repræsentere en form for krigsdans. Han har også nævnt, at svenske arkæologer for nylig (2010) har fundet mere end 20 pladser i Brastad sogn med billeder af mænd der løfter sværd. Se http://www.hallristning.se/faltrapport_2010.htm.

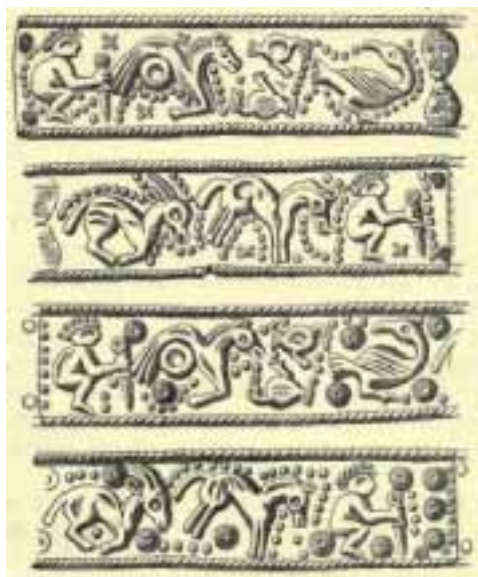
Figur 3

6. århundrede f.Kr.: En billedsmykket ligbåre fra et keltisk gravsted i Hochdorf i Tyskland
Foto fra nettet: <http://www.kelten-museum.de/dt/mus/tour/page9.html>

Figur 4a

200-tallet: Et sølvbæger fra en grav i Himlingøje på Østsjælland, Danmark. Foto fra nettet. Se: http://oldtiden.natmus.dk/pop_up_sider/aeldre_jernalder/soelvpokaler_fra_himlingoeje_baunehoej_grav_1828/

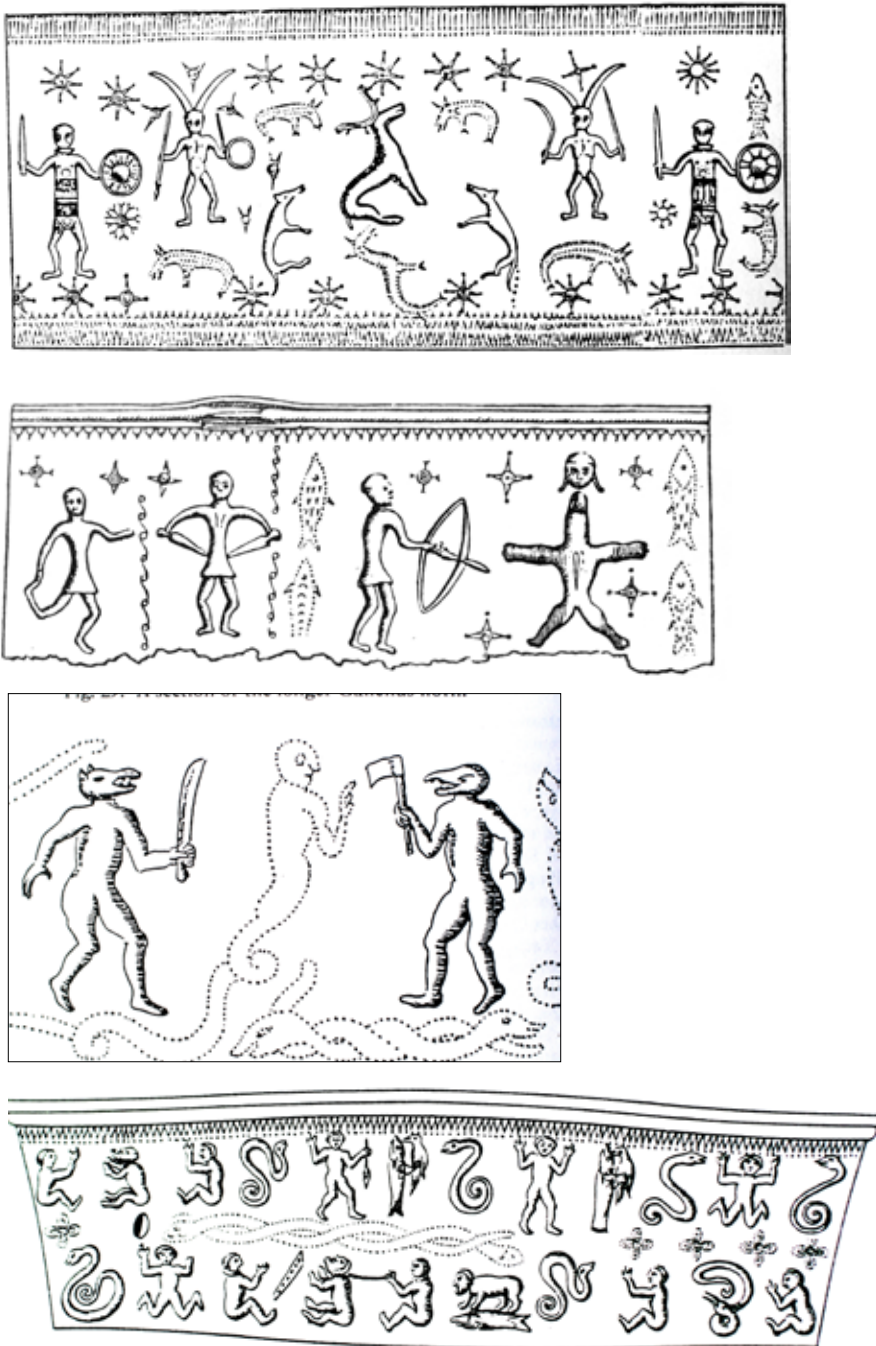
Figur 4b

Efter Conrad Engelhardt: Denmark in the Early Iron Age (1866:46). Billederne på bægrene er her gengivet som træsnit.

Figur 5

300-600-tallet: En dansk guldbrakteat. Dansende mænd med spyd, sværd og økse. Foto efter: Brøndsted 1966:204 og 317.

Figur 6-9

Ca. 400: Guldhornene fra Gallehus i Slesvig. Nu tabte, men billederne er aftegnet i 1734 og såvel gengivelse som tolkning skal tages med et vist forbehold. Det er ikke desto mindre muligt at de kan vise en danser med knive og måske flere våbendanse. Aftegninger udført af Ole Worm i: *De Aureo Cornu*, 1641. Fotos efter: Brøndsted 1966:324 og Gunnell 1995:52. http://oldtiden.natmus.dk/udstillingen/yngre_jernalder/guldhornene/

Figur 10

Ca. 617–25: En skive fra en hjelm fra Sutton Hoo-fundet, Suffolk, England (vikingegrav). Billedet viser krigere, troldmænd eller dansere med spyd og sværd. De dansende er iklædt korte kapper og har desuden bælte og hovedbeklædning. Foto efter Gunnell 1995:65. Se også: http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_image.aspx?image=ps269102.jpg&retpage=20687

Som det ses, består disse gamle billeder af personer (en eller to mænd), der bærer sværd. Deres positurer minder desuden om dans. Ingen af disse billedlige kilder refererer med andre ord til en gruppedans i lighed med den svenske sværddans fra nyere tid. Hvis disse billeder tolkes som en gammel sværd- eller våbendans i lighed med Tacitus' beskrivelse, ville deres fælles vidnesbyrd være noget i retning af, at der har eksisteret en eller anden form for sværddans i de nuværende tysksprogede lande og især i det østnordiske sprogområde fra ca. 1000 f.Kr. til 600-tallet.

Hvis vi nu bevæger os fra disse gamle billeder over til en betydelig nyere tid, så dyrkede man, som det tidligere er fremgået, en sværddans på øen Papa Stour på Shetlandsøerne. Det drejede sig om en struktureret og dramatisk dans for tilskuere i hvert fald ifølge beskrivelser fra 1800-tallet. Tilsyneladende har teksten, der blev fremført til dansen, eksisteret i et håndskrift fra 1788.⁵³ Beskrivelsen af dansen fra Papa Stour er en af de mere berømte beskrivelser af sværddans og den er faktisk interessant af mange forskellige grunde. Fx er den tilsyneladende en blanding af enkeltdans og ringdans: Først kommer danserne ind enkeltvis og derefter danser de syv sammen. Sværddansen var også udbredt i Nordengland især i landområder, hvor der havde været nordiske bosættelser i vikingetiden. Det har givet anledning til at konkludere, at sværddansen er kommet til indbyggerne på Shetlandsøerne og Nordengland med nordboere i vikingetiden.

E.K. Chambers, forfatter til bogen *The Medieval Stage*, er ikke enig i dette og tror ikke, at dansen på Shetlandsøerne er en tradition fra middelalderen men mener i stedet for, at den tydeligt viser renæssancens ideverden. Tilsvarende finder han det usandsynligt at den engelske sværddans oprindelig er nordisk og peger på ligheder med den såkaldte *morrisdans* som var populær i England — især i det sydlige England — tilbage til det 16. og 17. århundrede. I *morrisdans* brugte man tørklæder, men nogle steder i England brugte man ofte sværd og stave.⁵⁴

⁵³ Johnston 1912:13.

⁵⁴ Chambers 1967:195, 200 og 202, jf. Corrsin 2008:286–287.

Folks forestillinger om sværddansens nordiske oprindelse er på ingen måde skudsikre. Som Terry Gunnell bl.a. har påpeget, tyder Olaus Magnus' beskrivelse af en svensk sværddans på, at det drejer sig om en struktureret og ligefrem hofpræget opførelse, hvilket gør det mere sandsynligt, at sværddansen er en importeret skik. Desuden gør han opmærksom på, at teksten, der blev fremført til sværddansen på Papa Stour, tyder på en engelsk oprindelse ikke en nordisk. Gunnell mener derfor, at man — selv om man har ment at finde rester af gamle lege med tilknytning til årstiderne i visse områder i Norden — bør være forsigtig med at placere den dramatiske sværddans i den gruppe, for der er intet belæg for det.⁵⁵

Våbendans i Island

Som nævnt er der kilder, der omtaler, at islændinge har danset ringdans allerede i 1100-tallet. I en riddersaga fra 1400-tallet omtales *hringbrot* så for første gang, men den beskrives først ordentligt i 1600- eller 1700-tallet og så anvendes der bånd i dansen. Af de yngre beskrivelser nævner kun to, at man anvender bånd, i stedet danner de dansende en port med armene. Ólafur Davíðsson regner med, at der har eksisteret en dans med dette navn men også en leg. Sådant var situationen i hvert fald i 1800-tallet. Man kan uden risiko fastslå, at de vigtigste træk ved den islandske *hringbrot* er beslægtet med ringdansen i andre lande, hvor man har brugt våben eller bånd til at udfylde afstanden til næste mand. Sådanne danse minder så igen om sværddansen hos andre folkeslag, således som de er beskrevet helt tilbage til 1500-tallet.

Men uanset hvad man kan sige om forbindelsen mellem disse danse, er det et faktum, at den islandske *hringbrot*, således som den beskrives i yngre tid, ikke er nogen sværddans i snæver forstand. Og som nævnt findes der ingen kilder der kan afgøre om sværddansen overhovedet har eksisteret i Island. Der findes imidlertid en kilde fra ca. 1500, der omtaler en slags dans med spyd, som to mænd deltager i.⁵⁶ Desuden vil jeg gøre opmærksom på illustrationer i tre islandske håndskrifter fra 1300-tallet og den såkaldte Islandske Tegnebog af fire kunstnere over et tidsrum på ca. 150 år fra ca. 1350 til 1500.⁵⁷

55 Gunnell, 1995:133.

56 Det drejer sig om en beretning fra oldtidssagaen *Bósa saga og Herraúðs* der er bevaret i håndskrifter fra 1400-tallet og senere. I denne saga er der en beskrivelse af dans som man længe har syntes var interessant. Der findes en *rímur* om sagaen fra ca. 1500, og den afviger fra sagaen bl.a. vedrørende denne dans. I *rímurne* fortælles der bl.a. om to mænd der deltager i festlighederne ved at danse med geir (spyd), men da *rímurnes* tekst virker fantastisk, drejer det sig her snarere om symbolske spyd end våben (*Bósa rímur* 1974:114): „Gleðin jokzt meir enn garpar tveir / giordu at stiga áá folldar leir / med liufan geir og lauka eir / leika onguir betur en þeir.“ [„Glæden voksede mere, og to mænd steg ud på gulvet med et blidt spyd og en dame, ingen legede bedre end de.“] Men hvad enten spyddet er symbolsk eller ej, kunne det tyde på at *rímurnes* forfatter har kendt til våbendansen idet han opbygger sin sammenligning over sådan en dans.

57 Guðbjörg Kristjánsdóttir 1997:95–98.

Figur 11 og 12
AM 673a III 4to, 18v og 19r.
Foto: Jóhanna Ólafsdóttir.

Den Islandske Tegnebog, AM 673a III 4to, indeholder to billeder, der fortjener en vis opmærksomhed.⁵⁸ Det første, på fol. 19r, viser nogle mænd, der udfører forskellige kunststykker og bl.a. en mand, der ser ud til at jonglere med en økse. Viser der her en form for våbendans (figur 12)? På et andet billede, på fol. 18v, ses en kentaur (en løvekrop med en menneskeoverkrop), der jonglerer med tre dagger eller korte sværd i en såkaldt handsaxaleikr (figur 11).⁵⁹

Gks 1005 fol., Flatøbogen, fra slutningen af 1300-tallet er det største islandske skindhåndskrift. I håndskriftet, der indeholder sagaer, især sagaer om norske konger, findes forskellige billeder og man kan bl.a. finde et billede af en nar og to gøglere på fol. 5v. Den ene gøgler jonglerer med et spyd. Han har hat på og ser ud

58 Tegnebogen bliver inden længe udgivet af Guðbjörg Kristjánsdóttir hos Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. Jeg siger Guðbjörg tak for nyttige henvisninger, og ligeledes mine kolleger, Sverrir Tómasson, Marteinn Sigurðsson og Terry Gunnell.

59 *Handsaxaleikr* er et gammelt fænomen der omtales mange steder i sagalitteraturen, bl.a. i Snorres Edda. Den består i at man jonglerer med knive som man kaster op i luften og griber således at der altid er én kniv i luften. Kunsten har været udbredt i nyere tid i Island selv om man så har udskiftet knivene med sten (Ólafur Davíðsson 1888-92:130-131). Den har været kendt flere steder, fx i Danmark, hvilket ses af et kalkmaleri i kirken i Vigersted ved Roskilde fra ca. 1450-75 hvor en mand jonglerer med to knive (Saxtorph 2004:49). Jf. Björn Th. Björnsson 1954:121 og 122.

Figur 13. Gks 1005 fol., 5v. Foto: Jóhanna Ólafsdóttir.

Figur 14-15. Fotos: Uppsala Universitetsbibliotek.

til at være klædt i et skørt, der krøller sammen under hans jongleren (figur 13).⁶⁰ Som kuriosum kan nævnes, at der mange steder i beskrivelser af sværddans i yngre tid er en nar, der ledsager danserne.⁶¹

I håndskriftet DG 11 fra ca. 1300-1325 findes der nogle billeder af folk, der danser. På billederne ser man pardans, hvor en mand og en kvinde danser over for hinanden og ligeledes billeder af enkeltpersoner, der danser. Her kan man se, hvordan de dansende bøjer sig frem og tilbage som i en *vikivaki* foruden forskellige andre bevægelser. Billederne er tegnet i marginen eller på tomme steder efter teksten og forekommer at være noget yngre end håndskriftet selv, sandsynligvis

60 Nederst på fol. 9v er der to mænd der jonglerer med spyd. Den ene er nøgen og holder et horn, og den anden løber rundt og vinker med sit spyd. Man kan også nævne et billede af en kamp mellem seks bevæbnede mænd på fol. 145r der mere ligner en våbenleg end en kamp på liv og død (Flateyjarbók 1930:5v og 145r). Et andet islandsk håndskrift, AM 595 a-b 4to fra første halvdel af 1300-tallet, har også interessante billeder i marginen, tilsyneladende af jonglører (Liepe 2006:73, 76 og 78).

61 Chambers 1967:192.

Figur 16. AM 347 fol., 94v. Foto: Jóhanna Ólafsdóttir.

fra 1400-tallet.⁶² Håndskriftet befinder sig nu i Uppsala Universitets Bibliotek (Codex de la Gardie 11).

Blandt billederne af dans i håndskriftet er der et billede på fol. 25r, der viser en mand, der holder et kort sværd eller en daggert op med venstre hånd og har sat sin højre hånd på hoften, som de gamle dansere på helleristningen i Tanum og for øvrigt også danserne på det billede, der ledsager beskrivelsen hos Olaus Magnus. Manden ser ud til at danse på tæerne og være i en dragt, der måske passer til dansen, et kort skørt med bælte og en hat, der hænger ned til højre (figur 14). Et andet billede på samme side viser en mand med en krogstav eller et bånd med løkke og opstillingen tyder på, at det også her drejer sig om en dans (figur 15).

Det fjerde og sidste håndskrift er et lovhåndskrift, AM 347 fol., Belgsdalsbog, skrevet i tre omgange i perioden ca. 1350-70. Håndskriftet er smukt illustreret og desuden indeholder det en del kradsier og tegninger i marginerne bl.a. af mænd med våben (hellebard og bue); se fol. 4r, 7v, 8r, 91v, 94v og 95r. I sidste del af bogen, der er dateret til ca. 1370, findes der på fol. 94v et billede, der viser en mand med en stav eller et sværd, der stikker ud til højre, mens hans højre hånd hviler foran på brystet. Manden ser ud til at være i bevægelse som i en dans og hans klædedragt minder om sværd- eller daggertdanserens klædedragt i DG 11, et kort skørt og en hat, der hænger ned til højre (figur 16). En anden mindre og utydeligere figur ved siden af den dansende støtter begge hænder på hoften og ser også ud til at danse. Det lille billede er tegnet med lysere blæk som også flere billeder på samme og næste side.⁶³

62 Aðalheiður Guðmundsdóttir 2009b:8-15.

63 Andre billeder viser mænd i forskellige positurer der jonglerer med våben, og man kan bl.a. se billeder der svarer til det ovenfor beskrevne, et af en mand der støtter begge hænder på hofterne og to andre af mænd der ligger på alle fire på en hellebard. Alt tyder på at der er tale om en form for leg eller dans. Der findes flere billeder, lige så utydelige, på fol. 92v af tre mænd og en hund i dramatiske positurer.

Sandsynligvis er billederne i marginen på AM 347 fol. noget yngre end selve håndskriftet, og de kan være tegnet i 1400- eller 1500-tallet.⁶⁴ Det er bemærkelsesværdigt, at danserens klædedragt minder om tyske sværddanseres klædedragter, men de har korte skørter og store fjer i deres hatte.⁶⁵ Den mulighed kan også foreligge, at billedet er tegnet efter beskrivelser af udenlandske skikke og så kan man nævne lovmand Eggert Hannesson i Bær på Rauðasandur (ca. 1515–1583), som var i Hamburg en tid. Hans kone, Steinunn Jónsdóttir (d. 1564), har netop ejet håndskriftet AM 347 fol. ifølge notitser på fol. 13r og 65v.⁶⁶ Det eneste sikre, der kan siges om håndskriftets marginalillustrationer, er, at de er tegnet en gang mellem anden halvdel af 1300-tallet og 1685–86, da det indgik i Árni Magnússon's samling.⁶⁷

Der kan ikke være tvivl om, at de illustrationer, der nu er fremlagt som indlæg i debatten om sværd og våbendans såvel i Island som i Norden i øvrigt viser leg eller dans med sværd eller andre former for våben. Selv om illustrationerne i de gamle håndskrifter naturligvis kan være tegnet efter udenlandske forbilleder, så er de i det mindste bevaret i islandske bøger, hvor de henvendte sig til dem, der læste eller kiggede i bøgerne. Disse billedlige kilder vidner derfor om, at islændinge har kendt til lege med våben i 1300-tallet og til dans med sværd eller daggerter noget senere, måske i 1400-tallet. Billederne er naturligvis ret begrænsede og det er ud fra dem svært at konkludere, hvorvidt det drejer sig om en importeret skik eller om sværd-dansen har været kendt i Island allerede i senmiddelalderen eller endog før. Det er således tvivlsomt, om de kan afgøre uenigheden blandt forskere om, hvorvidt sværd-dansen har været en nordisk skik, der har været kendt fra den ældste tid til sent og er bragt til Shetlandsøerne og Nordengland med nordboere. Det er imidlertid af større betydning, at der nu er fremlagt kilder, der viser at man i Island:

- dansede *hringbrot* i en form som de udenlandske våbendanse, og
- tegnede billeder, der viser sværd- og/eller våbendanse.

Som sådanne bør disse kilder inddrages i den videre debat om nordiske danse.

64 De vigtigste indicier på tegningernes alder er hellebarderne. Dette våben var ret udbredt i Europa i 1300-, 1400- og 1500-tallet. Der findes hellebarder bevaret i Island fra sidste halvdel af 1400-tallet og 1500-tallet (Kristján Eldjárn 1972:130). Islandske håndskrifter med tegninger af hellebarder findes fra 1300- til 1500-tallet. Tegningerne i Belgsdalsbók er meget enfoldige og fattige på detaljer, men de minder om våben der var i brug i det europæiske fastland i sidste halvdel af 1300-tallet og i 1400-tallet (Wagner 2000: part V, pl. 16, 21, 26, 28 og 39).

65 Meschke 1931:7.

66 Katalog 1889:283.

67 Katalog 1889:283.

Konklusion

Som det er fremkommet i indledningen til denne artikel er vores viden om de nordiske våbendanse stærkt begrænset, selv om bevaret materiale har gjort det muligt for forskere at pusle brudstykker sammen og således i grove træk få et samlet billede af dansenes oprindelse og udbredelse. I denne gennemgang blev der gjort et forsøg på at styrke grundlaget for en yderligere forskning og udfylde det billede, som vi hidtil har haft af sværd- og våbendansenes historie blandt nord-europæiske folk, ikke alene ved en gennemgang af billedkildernes historie fra tidligste tider, men også ved at præsentere materiale fra Island. Der blev lagt vægt på at gøre rede for det islandske materiale, d.v.s. de kilder der peger på, at man i Island har kendt til våbendanse, som igen kan deles i to kategorier: for det første dansede islændingene det såkaldte *hringbrot*, som lægger sig tæt op ad beskrivelser af våbendanse blandt andre nationer, og for det andet tegnede de og bevarede i deres håndskrifter illustrationer, der viser, at de har haft et godt kendskab til våbendanse i det 14. og 15. århundrede. Disse iagttagelser er med til at kaste et nyt lys over udbredelsen af nordboernes våbendanse og slægtskabet mellem dem og den øvrige nordeuropæiske dansetradition i en større sammenhæng.

De tilføjelser, som bliver præsenteret her, er et bidrag til diskussionen om våbendanse blandt nordboer såvel som blandt andre europæiske folkeslag. I artiklen bliver der først og fremmest gjort forsøg på at knytte det islandske materiale til den allerede eksisterende forskning i nordiske våbendanse, men det er desuden mit håb at forskere vil kunne bruge disse værdifulde oplysninger til en yderligere udforskning af Nordens dansehistorie.

Litteratur

- Aðalheiður Guðmundsdóttir 2009a: „*Siðferði gleðinnar: um danskvæði og dansmenningu fyrri alda*“. Saga 47, 1:102-121.
- Aðalheiður Guðmundsdóttir 2009b: „*Dancing Images from Medieval Iceland*“. Á austrvega: Saga and East Scandinavia. Preprint papers of the 14th International Saga Conference, Uppsala, 9th-15th August 2009. Ed. A. Ney, H. Williams og F. C. Ljungqvist. Gävle: Gävle University Press, 8-15.
- Arngrímur Jónsson 1985: *Crymogæa. Þættir úr sögu Íslands*. Oversættelse: Jakob Benediktsson. Safn Sögufélags 2. Reykjavík: Sögufélag.
- Biskupa sögur I 2003: *Udg. Sigurgeir Steingrímsson, Ólafur Halldórsson og Peter Foote*. Íslenzk fornrit XV. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.
- Björn Th. Björnsson 1954: *Íslenska teiknibókin í Árnasafni*. Reykjavík: Heimskringla.
- Bósa rímur 1974: *Udg. Ólafur Halldórsson*. Íslenzkar miðaldarímur III. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi.

- Brøndsted, Johannes 1966: *Danmarks Oldtid III. Jernalderen*. København: Gyldendal.
- Chambers, E.K. 1967: *The Mediaeval Stage I*. London: Oxford University Press. [6. trykning.]
- Chantepie de la Saussaye, Pierre Daniel. 1902. *The religion of the Teutons*. Oversættelse: Bert J. Vos. Boston: Ginn.
- Cornelius Tacitus 1929: *Germania. Tacitus' mindre skrifter*. Oversættelse: Per Persson. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners.
- Corrsin, Stephen D. 1997: *Sword Dancing in Europe: A History*. Middlesex: Historical Press.
- Corrsin, Stephen D. 2008: „*Spectral, dancing Hosts of War*“: *German-language Research on Sword Dancing before World War I*“. *Folklore* 119: 274–294.
- Dínus saga drambláta 1960: *Udg. Jónas Kristjánsson*. Reykjavík: Háskóli Íslands.
- Eggert Ólafsson 1974: *Ferðabók Eggerts Ólafssonar og Bjarna Pálssonar um ferðir þeirra á Íslandi árin 1752–1757 I–II*. Reykjavík: Örn og Örlygur.
- Eyrbyggja saga 1935: *Íslensk fornrit IV*. Udg. Einar Ól. Sveinsson og Matthías Þórðarson. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Flateyjarbók 1930: *Corpus Codicum Islandicorum Medii Aevi I. Inl. Finnur Jónsson*. Copenhagen: Levin & Munksgaard.
- Guðbjörg Kristjánsdóttir 1997: „*Illuminations in Icelandic Medieval Manuscripts*“. *Church and Art. The Medieval Church in Norway and Iceland*. Red. Lilja Árnadóttir og Ketil Kiran. Reykjavík: Norwegian Institute for Cultural Heritage Research and National Museum of Iceland, 93-98.
- Guðmundar sögur biskups I 1983: *Udg. Stefán Karlsson. Editiones Arnamagnæanæ, series B, 6*. København: C.A. Reitzels forlag.
- Gunnell, Terry 1995: *The Origins of Drama in Scandinavia*. Cambridge: D.S. Brewer.
- Gunnell, Terry 2003: „*Walking the “Wiggle-Waggle” Monsters (Animal figures and Cross Dressing in the Icelandic Vikivaki Games)*“. *Folk Drama Studies Today*. Red. Eddie Cass & Peter Millington. Sheffield: Traditional Drama Research Group, 207-224.
- Jarlmanns saga ok Hermanns 1963: *Late Medieval Icelandic Romances III. Udg. Agnete Loth. Editiones Arnamagnæanæ, series B, 22*. Copenhagen: Munksgaard, 1–66.
- Johnston, Alfred W. 1912: *The Sword-Dance Papa Stour Shetland and Four Shetland Airs*. London: Viking Club: Society for Northern Research.
- Jón Ólafsson 1992: *Reisubók. Udg. Völundur Óskarsson*. Reykjavík: Mál og menning.
- Jón Samsonarson 1964: *Kvæði og dansleikir I. Íslensk þjóðfræði*. Reykjavík: Almenna bókafélagið.
- Katalog over den Arnamagnæanske håndskriftsamling 1889*. Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat. København: Gyldendalske Boghandel.
- Keyser, R. 1867: *Nordmændenes private Liv i Oldtiden*. Efterladte Skrifter II:2. Christiania: P.E. Mallings Forlagsboghandel.

- Kristján Eldjárn 1972: „*Þrír atgeirar*“. Árbók hins íslenska fornleifafélags 1971. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja, 113-136.
- Liepe, Lena 2006: „*Marginalteckningarna i AM 595 a–b 4to. Rómverjasaga*“. Bilder i marginalen. Red. Kersti Markus. Tallin: Argo, 71-83.
- Magnús Stephensen 1808: *Island i det Attende Aarhundrede*. Kjøbenhavn.
- Meschke, Kurt 1931: *Schwerttanz und Schwerttanzspiel im Germanischen Kulturkreis*. Leipzig og Berlin: Teubner.
- Norlind, T. 1911: *Svárdsdans och bågans*. Festskrift til H.F. Feilberg. København: Gyldendalske boghandel — Nordisk forlag, 738-756.
- Oddur Einarsson 1971: *Íslandslýsing*. Oversættelse: Sveinn Pálsson. Reykjavík: Bókaútgáfa Menningarsjóðs.
- Olaus Magnus 1976: *Historia om de Nordiska folken III*. [S.l.]: Gidlunds.
- Ordbog over det norrøne prosasprog 2:ban–da* 2000. Red. James E. Knirk et al. København: Den arnamagnæanske kommission.
- Ólafur Davíðsson 1888-92: *Íslenzkar skemtánir*. Kaupmannahöfn: Hið íslenska bókmentafélag.
- Ólafur Davíðsson 1894: *Íslenzkir vikivakar og vikivakavæði*. Kaupmannahöfn: Hið íslenska bókmentafélag.
- Pedersen, Vibeke Juul 2006: „*Stormandspryd*“. Skalk 2:5–11.
- Saxtorph, Niels M. 2004: *Danmarks kalkmalerier*. København: Politikens Forlag.
- Sigfús Blöndal 1933: „*Dans i Island*“. Nordisk kultur XXIV, B. Dans. Red. H. Grüner-Nielsen. Stockholm, Oslo, København: Albert Bonniers Förlag, 163–180.
- Sigfús Blöndal 1954: *Væringjasaga*. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.
- Sigríður Þ. Valgeirsdóttir og Mínerva Jónsdóttir 1994: *Gömlu dansarnir í tvær aldir*. Reykjavík: [s.n.]
- „*Smedesvendenes Skraa*“. Kjøbenhavns Diplomatarium II. 1874: Udg. O. Nielsen. Kjøbenhavn: G.E.C. Gad, 301-306.
- Snorre Sturlasons Edda*. Uppsala-handskriften DG 11 I 1962: Udg. Anders Grape. Stockholm: Almqvist og Wiksells Boktryckeri.
- Sturlunga saga I–II 1988*: Red. Örnólfur Thorsson. Reykjavík: Svart á hvítu.
- Sveinn Einarsson 1991: *Íslensk leiklist I*. Ræturnar. Reykjavík: Bókaútgáfa Menningarsjóðs.
- Strömback, Dag 1953: „*Um íslenska vikivakaleiki og uppruna þeirra*“. Skírnir 127, 70-80.
- Tarnovius, Thomas 1950: *Ferøers Beskrivelser*. Udg. Håkon Hamre. København: Ejnar Munksgaard.
- Vries, Jan de 1956: *Altgermanische Religionsgeschichte I*. Berlin: Walter de Gruyter & Co.
- Wagner Eduard, Zoroslava Drobná and Jan Durdík 2000: *Medieval Costume, Armour and Weapons*. Mineola and New York: Dover Publications. [2. udg.]

English summary

By using those sources traditionally referred to, as well as introducing a number of new ones, the article seeks to shed light on weapon dances within the Nordic countries, placing them in a European context, the intention being to strengthen the basis for further research into this area within the field of Nordic dance studies and history. Until now, the shortage of material has made it difficult for scholars to place potential Nordic weapon dances within the context of comparable traditions known elsewhere in Europe. The purpose of this article is to attempt to fill this gap to some degree by presenting relevant material of a different kind.

In order to demonstrate that weapon dances belong to a deep-rooted tradition of dances and games in Northern Europe, some ancient pictorial sources are exhibited and explained. Furthermore, Icelandic sources that shed new light on the coherence of medieval weapon dances are revealed. The Icelandic material, in other words sources which indicate that people in Iceland knew or knew of weapon dances, are of two different kinds: they indicate first of all that Icelanders used to take part in a dance called *hringbrot*, a dance which appears to be very similar to descriptions of weapon dances of other nations. Secondly, it seems that they created and preserved in their manuscripts drawings that indicate that they knew about weapon dances as early as in the fourteenth and fifteenth centuries.

The additional material presented here, which is substantial, is now being analyzed and has a valuable contribution to make to the debate concerning Nordic weapon dances. By putting the Icelandic material in connection with more traditional sources from Northern Europe, and in the broader context of Mid and Western Europe, we should be able to increase our understanding of the context and development of weapon dances.